

## MESLEK HASTALIKLARI YÖNÜNDEN İZMİR ANALİZİ

Saadet ÇAĞLIN  
saadetcaglin@gmail.com

### Giriş

Tümüyle önlenabilir olan meslek hastalıkları sonucu maddi ve manevi kayıplar , ülkelerin ekonomilerinde önemli boyutlara ulaşmaktadır.

Meslek hastalıkları tümüyle önlenabilir hastalıklar olup halk sağlığı ve ülke sağlık politikalarındaki yeri özel ve önemlidir. Edinilen bilgiler ışığında korunma önlemleri çeşitlendirilmekte ve geliştirilmekte ve sonuç olarak önleme ve korunma tedbirlerini yeterli ve sürekli alabilen ülkelerde meslek hastalıklarının görülme sıklığı azalmaktadır .

Meslek hastalıkları tanımı , kimya sanayisi ile ilişkisi ,Türkiye ve İzmir kapsamında meslek hastalıkları beklenen ve gerçekleşen bildirimleri , sektör çalışanlarının bilerek bilmeyerek maruz kaldığı ele alınacaktır.

## MESLEK HASTALIKLARI ANALİZİ

### Meslek Hastalıkları Tanımı , İstatistikleri

Meslek hastalıkları, işyeri ortamında bulunan faktörlerin etkisi ile meydana gelen hastalıkların ortak adıdır. Uluslararası Çalışma Örgütü meslek hastalıklarını; zararlı bir etkenle bundan etkilenen insan vücudu arasında, çalışılan işe özgü bir neden-sonuç, etki-tepki ilişkisinin ortaya konabildiği hastalıklar grubu olarak , Dünya Sağlık Örgütü ise, “Yalnızca bilinen ve kabul edilen meslek hastalıkları değil, fakat oluşmasında ve gelişmesinde çalışma ortamı ve çalışma şeklinin, diğer sebepler arasında önemli bir faktör olduğu , kısaca çalışma koşulları nedeniyle doğal seyri değişen hastalıklardır.”olarak tanımlamışlardır.

Ülkeler arasında değişmekle birlikte, yılda her bin işçiden 4-12 sinin meslek hastalığına yakalanma ihtimali olduğu bilinmektedir. Bu varsayıma göre; ülkemizde 2009 yılı verilerine göre 9.030.202 zorunlu sigortalı çalışan üzerinden beklenen meslek hastalığı vaka sayısı 36.000 – 108.000 arasında iken, 2009 yılı SGK istatistiklerine göre meslek hastalıkları vaka sayısı 429’dur. Ülke istatistiklerimizin bu denli yetersiz olmasının ardında tıbbi, yasal ve sosyal taraflara ilişkin birçok neden sıralanabilir.

Meslek hastalıkları etkenle çalışanın ilk temasından 1 hafta ile 30 yıl sonra ortaya çıkabilmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü işle ilgili hastalıkları şu şekilde tanımlamaktadır:

Halen ülkemizde bulunan üç meslek hastalıkları hastanesi’ nin (Ankara, İstanbul ve Zonguldak) yanı sıra 2008 yılından bu yana devlet üniversiteleri hastaneleri ile 2011 yılından itibaren Sağlık Bakanlığı Eğitim ve Araştırma Hastaneleri, sigortalının çalışma gücü ve meslekte kazanma gücü kaybı oranlarının tespitinde esas alınacak sağlık kurulu raporlarını düzenlemek üzere yetkilendirilmişlerdir. Meslek hastalıkları tıbbi tanımlarını koymaya yetkili

\* Bu bildiri Kimya Mühendisleri Odası adına düzenlenmiştir.

hastane sayıları artırılarak ülke çapında meslek hastalıkları tanısında beklenen artışa katkı sağlanması amaçlanmıştır.

ILO verilerine göre bütün ölümlerin %3.9'u iş kazası veya meslek hastalığı sonucu olmaktadır.

Dünya nüfusunun %15'i iş kazası veya meslek hastalıklarına maruz kalmaktadır. Halen işsiz olan işgücünün %30'u daha önceki işleri sırasında meydana gelen iş kazası veya meslek hastalığı nedeniyle yeniden iş bulmakta güçlük çekmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tahminlerine göre dünyada her yıl 11.000.000 yeni meslek hastalığı vakası meydana gelmekte ve bunların 700.000'i hayatını kaybetmektedir .

Dünyada iş kazası ve meslek hastalıklarına bağlı ölümlerin dağılımı incelendiğinde **mesleki kanserler** %32 ile ilk sırada yer almakta, onun ardından % 23 ile kardiyovasküler hastalıklar gelmektedir. Hastalıkların maliyeti incelendiğinde ise %40 ile kas iskelet sistemi hastalıkları en çok harcama yapılan hastalık grubu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) istatistiklerine göre 2009 yılında Türkiye'de 64.316 iş kazası olmuş, 429 meslek hastalığı tespit edilmiş, bu iş kazalarının 1.171'i ölümlerle sonuçlanmıştır, ölümlerle sonuçlanan meslek hastalığı bulunmamaktadır. Sürekli iş göremez hale gelen 1885 kişiden 217'si meslek hastalıkları nedeni ile iş göremez hale gelmiştir.

Ülkeler arasında meslek hastalığı sayılarında farklılık yaratan faktörlerin teknoloji kullanım düzeyi, riskli iş kollarının yoğunluğu, ülkenin iş sağlığı politikaları, işçi-işveren ve devletin akılcı ve sorumlu yaklaşımı olduğu söylenebilir.

Türkiye'de riskli iş kolları gelişmiş ülkelere göre oldukça yoğundur.

Petrokimya , çimento sanayi, madencilik, dokuma sanayi, akü üretimi, pestisid ve diğer kimyasalların üretimi Türkiye'de ilk dikkati çeken riskli alanlardır. Türkiye'de meslek hastalıkları ile ilgili elde edilen veriler sadece SGK istatistikleriyle sınırlıdır. Sağlık Bakanlığı istatistikleri içerisinde meslek hastalıkları ile ilgili bilgiye rastlanmadığı gibi henüz bu tür bir veri de toplanmamaktadır.

SGK istatistikleri çalışanların tümünü kapsamamakta, işkolu ve hastalık sınıflarına göre meslek hastalıkları verileri elde edilememektedir. SGK istatistiklerine göre 2009 yılında sigortalı işçi sayısı 9.030.202'dir ve saptanan meslek hastalığı sayısı 429'dur. Yılda her bin işçi için 0,16 meslek hastalığı saptanmaktadır.

Bir ülkenin iş sağlığı alanındaki gelişmişlik düzeyiyle bağlantılı olarak saptanması gereken meslek hastalığı sayısı binde 4-12 (Harrington J.M.) arasında olmalıdır. Binde dört değeri temel alınır saptayamadığımız meslek hastalığı sayısı 30.000'in, binde on iki rakamı temel alınır saptayamadığımız meslek hastalığı sayısı ise 100.000'in üzerindedir.

Örnekleme istersek;

Mesleki Akciğer Hastalıkları

- Mesleki Hava Yolu Hastalıkları
- Pnömonyozlar
- Akut Toksik İnhalasyon Sendromları

- Hipersensitivite Pnömonileri
- İnfeksiyonlar
- Maligniteler

Avrupa Birliği İnsidans Verileri:

Genel Meslek Hastalıkları : 400 / 100.000 / yıl ... binde 4

Mesleksel Akciğer Hastalıkları : 56 / 100.000 / yıl ... binde 0,56

TÜİK 2011 yılı verileri Türkiye nüfusu 74.724.269 kişi

İzmir ili nüfusu 3.965.232 kişi

Türkiye beklenen meslek hastalıkları sıklığı : Yaklaşık 298.000 olgu / yıl

İzmir için beklenen meslek hastalıkları sıklığı : Yaklaşık 16.000 olgu / yıl

Türkiye beklenen mesleki akciğer hastalığı olgu sayısı : Yaklaşık 41.000 olgu / yıl

İzmir beklenen mesleki akciğer hastalığı olgu sayısı : Yaklaşık 2.000 yeni olgu / yıl

\*TTD,Türkiye’de Temel Akciğer Sorunları ve Çözüm Önerileri,Beyaz Kitap,2010

Meslek hastalıkları tanılarının konulması için özgün örgütlenme ve düzenlemeler gereklidir. Çünkü meslek hastalıkları, ancak bilinçli olarak arandıkları zaman bulunabilirler. Meslek hastalıklarının, diğer hastalıklardan farklı, kendilerine özgü tanı ve tarama yöntemleri olmasıdır.

**Meslek hastalığı tanısı, beraberinde “tazminat”, “yüksek iş göremezlik ödentisi”, “çalışma ortamının geliştirilmesi için yatırım” ve “ceza sorumluluk” getirdiği için, bir yanığı ile saklanmaya çalışılabilmektedir.**

Meslek hastalıkları tümüyle önlenemez hastalıklar olup halk sağlığı ve ülke sağlık politikalarındaki yeri özel ve önemlidir. Edinilen bilgiler ışığında korunma önlemleri çeşitlendirilmekte ve geliştirilmekte ve sonuç olarak önleme ve korunma tedbirlerini yeterli ve sürekli alabilen ülkelerde meslek hastalıklarının görülme sıklığı azalmaktadır .

### **Kimya Sanayi Meslek Alanları İçindeki Meslek Hastalığı Etkenleri**

- Toz, çeşitli büyüklükteki katı taneler için kullanılan genel bir sözcüktür. Kimyasal köken olarak Organik ve İnorganik tozlar olmak üzere ikiye ayrılırlar.Özellikle inorganik tozlar olan metalik tozlar (demir ,bakır , çinko tozu vb),metalik olmayan tozlar ( kükürt,kömür tozu vb),kimyasal bileşiklerin tozları (çinko oksit,manganez oksit vb), doğal bileşiklerin tozları (mineraller,killer,meden cevherleri )

Tozlu İşyerleri:Maden işletmeleri, taş ocakları ve bunları işleyen çimento ve kireç sanayi, porselen ve seramik sanayi, cam sanayi, mermer sanayi, demir ve çelik döküm sanayi, gemi inşa ve gemi söküm sanayi, demir ve çelik sanayi,metalden eşya imal eden metal sanayi, talaşlı imalat sanayi, tekstil sanayi,konfeksiyon sanayi, örme (triko) sanayi, iplik sanayi, çır çır sanayi, orman ürünleri sanayi, kereste sanayi, yonga levha sanayi, sunta sanayi, selüloz ve kağıt sanayi, mobilya sanayi, sigara sanayi, un sanayi, yem sanayi, ekmek ve pasta sanayi,

deri işleme sanayi, deri konfeksiyon ve ayakkabı sanayi, ilaç sanayi, kimya sanayi vb. sanayi kolları en başta gelenlerdendir.

- Asbest; tekstil endüstrisi (lifler, kumaşlar, ipler), asbestli çimento endüstrisi(saç, boru), inşaat malzemeleri endüstrisi (asbest çimento ürünlerini nişlenmesi), kimya endüstrisi (boya dolgusu, dolgu materyalleri, sentetik reçine kompresyon kalıp materyalleri, termoplastikler, kauçuk ürünleri),izolasyon endüstrisi (ısı, ses ve yangın izolasyonu), kağıt endüstrisi (asbest kağıdı, karton), fren, debriyaj, balata üretimi, gemi yapımı ve vagon yapımı ve gemi söküm işletmeleri .
- Kurşun ve kurşun bileşikleri ile çalışılan işyerleri
- Civa, krom, kadmiyum, nikel ve bunların bileşikleri ile çalışılan işyerleri
- Kaynak Duman ve Buharları
- Benzen ve Bileşikleri İle Çalışılan İşler ve İşyerleri
- Karbon Sülfür İle Çalışılan İşler ve İşyerleri
- Metanol (Metilalkol) İle Çalışılan İşler ve İşyerleri
- Hidrojen Sülfür ile Çalışılan İşler ve İşyerleri
- Karbon Monoksit ile Çalışılan İşler ve İşyerleri
- Etilen Glikol Dinitrat ve Gliserol Trinitrat (Glikol Dinitrat veNitrogliserin) ile Çalışılan İşler ve İşyerleri:
- Trikloreten (trikloretilen) ve diğer klorlu hidrokarbonlu bileşikleri ile çalışılan işler ve işyerleri
- Fosfor (beyaz, sarı) ile çalışılan işler ve işyerleri
- Arsenik ve Arsenik Bileşikleri (arsin dışında) İle Çalışılan İşlerve İşyerleri
- Aromatik Nitro ve Amino Bileşikleri İle Çalışılan İşler ve İşyerleri
- Flor ve İnorganik Bileşikleri İle Çalışılan İşler ve İşyerleri:
- Stiren İle Çalışılan İşler ve İşyerleri
- Vinil Klorür İle Çalışılan İşler ve İşyerleri

Yukarıdaki kimyasal bileşikler ile ilgili sanayi kolları ve daha geniş bilgi ile sağlık etkilerine (tanı, teşhis, tedavi vb) , Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü tarafından Kasım 2011 tarihinde yayınlanan “Meslek Hastalıkları Rehberi” nden ulaşılabilir.

### **İzmir ve Ege Bölgesi Kimya Sanayisi Yapısı**

2009 Yılında İzmir ilinde 17 adet Organize Sanayi Bölgesi, 23 adet Küçük Sanayi Sitesi ,Ege Serbest Bölgesi ve İzmir Serbest Sanayi Bölgesi olmak üzere 2 adet Serbest Sanayi Bölgesi bulunmaktadır.Bu sanayileşme yapısı bir çoğunda büyüme eğilimindedir.

Sadece Aliğa İlçesindeki sanayileşmeyi incelersek;

İzmir Kentinin kuzey ilçelerinden olan ve doğal ve tarihi değerleri, coğrafi özellikleri ile farklı potansiyellere sahip olan Aliğa İlçesi; 1960 yılına kadar ekonomisini tarım ağırlıklı sürdürmekte iken; 1961 Anayasası uyarınca, "**Ağır Sanayi Bölgesi**" olarak kabul edilmiş ve sonucunda 1970'lerden itibaren sanayi yoğunluklu ekonomiye dayalı bir süreç başlamış petrokimya sanayinin kurulması ile 15-20 yıl gibi kısa bir süre içerisinde bir sanayi kentine dönüşmüştür.

Petkim-Tüpraş gibi sanayi kuruluşlarının bölgede kurulmasıyla başlayan Sanayileşme hızını arttırarak devam etmiştir. Nemrut Limanının kuzeyinde yer alan, ülkemizin en büyük petrokimya endüstrisi, Petrol Ofisi ve çeşitli sıvılaştırılmış gaz depo ve dolun tesisleri; güneyinde irili- ufaklı ark ocakları ve demir çelik fabrikalarının kurulması Aliğa'nın bir sanayi kentine dönüşmesi sürecini hızlandırmıştır. Özel şirketlerin de 1970'li yılların sonuna doğru bölgede fabrikalar kurmaya başlamış ve 1980'lerde Çukurova, İzmir Demir Çelik, Ege Metal, Çebitaş, Habaş gibi özel demir-çelik fabrikalarının işletmeye açılması, Makine Kimya Kurumu'na ait döküm tesisleri ve hurda işletmesi, Petrol Ofisi ile çok sayıda özel dolun tesisleri, iki adet gaz tribünü kurulmuş ve Aliğa sanayi merkezi olma süreci gelişerek devam etmiştir.

Aliğa, kuzeyden güneye doğru; Çandarlı, Aliğa ve Nemrut Körfezleri ile sunmuş olduğu liman ve iskele olanakları; kara ve deniz ulaşımı, ekonomik, toplumsal, kültürel verileri; coğrafi konumu nedenleriyle; Petkim Petrokimya Kompleksi, Tüpraş İzmir Rafinerisi, Demir Çelik Fabrikaları (5 adet) ve Haddehaneler, MKE Kurumu Vasıflı Çelik Fabrikası, Gemi Söküm İşletmeleri (21 adet ve toplam 980.000t/y kapasiteli.), Hurda Geri Kazanım Tesisleri, Akaryakıt Dolun ve Satış Tesisleri , LPG Dolun Tesisleri , Enerji Üretim Tesisleri, Gübre ve Kağıt Fabrikaları, Organize Sanayi Bölgeler ALOSBI ve Dökümcüler İhtisas OSB, küçük sanayi sitesi ve diğer çeşitli sanayi yatırımları için çekim merkezi olmuştur. Aliğa'daki toplam sanayi kuruluşu ve işyeri sayısı yaklaşık 2900 dür.

Aliğa Bölgesi'ndeki sanayileşmenin çevreye ve halk sağlığına oluşturduğu kimyasal riskler ile ilgili geniş bilgiye "TMMOB ALİĞA RAPORU" ndan ulaşılabilir.

Organize Sanayi bölgeleri ikisi dışında , genelde karma organize sanayi bölgeleri olmakla birlikte , genelinde kimya sanayi varlığını ve ağırlığını korumaktadır.

Manisa ve Uşak illeri de Organize Sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri ile sanayileşmenin yoğunlaştığı bölge illerimizdendir.

İlimiz ve bölgemiz meslek hastalıkları yönünden ,yüksek sağlık riskleri taşıyan Kimya Sanayi yatırımlarının tümünü içermektedir. Petrokimya , Demir Çelik, Kömür ve Doğal Gaz Enerji Santralleri Gemi Söküm İşletmeleri,Çimento, Solvent, Boya,Tekstil, Deri , Taş ocakları, Maden işletmeleri en önemli sektörler olarak sayılabilir.

İzmir İlindeki sağlık kuruluşlarının , Ege Bölgesi'nin de sağlık ihtiyaçlarını karşılama oranının yüksek olduğu bilinmektedir.

2011 Aralık tarihinde İzmir Büyükşehir Belediye'nin yayınladığı "İZMİR KENT SAĞLIK GELİŞİM PLANI 2009-2013" de Meslek hastalıkları da mercek altına alınmış ve kentimizin sağlık sorunlarından birinin "İzmir İlinde 590 bin/yıl SSK kapsamında çalışan bulunduğu ve her türlü iş kolunda etkinlikler yürütüldüğü halde hiç meslek hastalığı tanısı konmamıştır. Meslek hastalıkları ile ilgili etkin bir tanı ve bildirim sisteminin bulunmamaktadır." tesbiti

\* Bu bildiri Kimya Mühendisleri Odası adına düzenlenmiştir.

üzerinden , amaç, strateji, eylem, ortaklar ve zamanlama öngörülerini içeren plan incelendiğinde , kentimizde kısa vadede bu sorunun çözümüne yönelik , eğitim ve alt yapı ihtiyaçlarını karşılaması gerekliliği ile eylemlerin arasında da Referans Hastane yada Hastanelerin belirlenmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

### **Sonuç olarak,**

Meslek Alanlarımızdaki meslektaşlarımız ve çalışanların sağlık sorunlarının , meslek hastalığı olasılığı açısından değerlendirilmemesi nedeni ile yanlış tanı ve tedavi sonucunda, can kayıpları , sürekli yada süreli iş görmezlik ve ekonomik kayıplar yaşanmaktadır.

Meslek Hastalıkları oluşturabilecek yüksek sağlık risklerini içeren kimya sanayisinde çalışan tüm meslektaşlarımız ve sektörün emekçileri adına, çalışanın sağlık sorunlarının doğru tanı ve tedavi ile çözülmesinin yanında , ekonomik kayıplar yaşatmayacak, İlimizin ve Bölgemizin yoksun olduğu Meslek Hastalıkları Hastanesi veya mevcut hastanelerde ilgili birimlerin kazandırılması yönündeki tüm projeleri destekliyoruz.

Sağlıklı toplum ve sağlıklı kent oluşumuna yarar getirecek tüm işbirliklerinde görev almak istiyoruz.

### **TMMOB Kimya Mühendisleri Odası**

#### **Kaynaklar;**

1. “MESLEK HASTALIKLARI REHBERİ” Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı - İş sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü - Kasım 2011
2. “İZMİR KENT SAĞLIK GELİŞİM PLANI 2009-2013” İzmir Büyükşehir Belediyesi – Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı – Aralık 2011
3. “TMMOB ALIĞA RAPORU” TMMOB İzmir İKK Aliğa Komisyonu – Haziran 2012